

IMO İstanbul Şubesi
Şantiye Mühendislerine Yönelik Mesleki Seminerleri
Bahar 2016
Ayasofya İmaretı 2006 – 2007 yılları Restorasyonu

Ayasofya İmaretı Restorasyonu

Nuri Özer Erbay*

İmaret Binasının Yapısal Özellikleri

İmaret (aşevi), Osmanlı Devletinde fakir ve muhtaçlara yemek yedirilen ve yemek dağıtılan hayır kurumlarıdır. Ayasofya İmaretı (Aşhane), Ayasofya'nın kuzeydoğu tarafına H. 1152 / M. 1742-1743 tarihinde, dönemin Padişahı I. Mahmud tarafından inşa ettirildi. Ücretsiz olarak yiyecek pişirilip ve dağıtılan imarete; iki öğün pişirilen yemekler; öncelikle imarete çalışanlara, medresede okuyan öğrencilere, sonra da dışarıdan isteyen fakirlere ve misafirhanede kalan yoksul ve güçsüzlere verilirdi. İmaret binaları mimari açıdan incelendiğinde; Türk mimari geleneklerine uygun planlara sahiptir. 16. yüzyıla kadar tek yapı halinde olan imaretler, daha sonra külliye şekline dönüştü. Sultan I. Mahmud Dönemi'nde Ayasofya'ya şadırvan, kütüphane, sıbyan mektebi, aşhane-imaretı binaları ilave edilerek külliye çevrildi. Ayasofya Osmanlı mimarisinde Batı etkilerinin görüldüğü ilk yapılardan birisidir. Taş ve tuğla ile almaşıkçatı duvar tekniğinde inşa edilmiştir. Türk sanat tarihinde Batı sanatının etkisinin başladığı yıllarda yeni bir plan düzenine göre yapılan aşhane-imaret bugüne kadar çok fazla özgünlüğünü kaybetmemiştir.

Ayasofya'nın kuzey tarafında dış duvara bitişik, soğuk çeşme sokağına paralel konumdadır. İmaret binası Osmanlı Dönemi'nde (I. Mahmud Dönemi'nden itibaren) ağırlıklı olarak erzak-kiler deposu olarak kullanılmış, bu işlevini de 19. yüzyılın son çeyreğine kadar sürdürmüştür.

İmaret yemekhane (me'kel), mutfak (aşhane), fırın (fodlahane) olmak üzere üç bölümden oluşur. Bölümlere giriş, avluya açılan kapılardan sağlanır. Tamamen müstakil olan üç kısımlı binanın ön ve arka tarafında avluya giriş ve çıkış kapıları yer alır. Ayasofya imaretinin mekânsal konumu III. Ahmed Çeşmesi'ne bakan ve içten ön avluya açılır. Bu avluya açılan müstakil büyük merasim kapısı barok özelliği açısından önemlidir. Ayasofya tarafında imaretin avlusuna girildiğinde doğudan batıya doğru, sıralanan yapılarda öncelikle Dösım Hediyelek Satış Mağazası ve yanında Bizans Dönemi'ne ait yuvarlak Hazine Binası (Skevophylakion), yanında sarnıç, çeşme, Ayasofya'nın kuzey payandalarından biri ile tek kubbeli bir bina yer alır. İmaretin doğusunda Topkapı Sarayı'nın ön giriş kapısı, güney doğusunda III. Ahmed Çeşmesi, imaret avlusu ile Ayasofya arasında ise Bizans yapısı olan Hazine Dairesi (Skevophylakion) bulunur. Yuvarlak ve üstü kubbeli bu yapı, Doğu Roma Dönemi'nde (dini ritüellerde kullanılan) kutsal eşyaların saklandığı yerdir. Bazı araştırmacılara göre 4. yüzyıl, bazı araştırmacılara göre ise 5. ve 6. yüzyılda yapıldığı ileri sürülen bina, uzun süre imaretin ambarı olarak kullanılmıştır. Ambar olarak kullanılan Hazine Binası'nın zemini oldukça yükseltilmiş, yeni bir kapı ile pencereler açılmış, içine ahşap bir kat yapılmıştır. Kaynaklarda içinde ağaçtan çok büyük bir erzak kantarı bulunduğu aktarılsa da günümüze ulaşmamıştır. Aynı avluya bakan yan yana sıralanan imaret binaları; fırın, mutfak, yemekhane ve erzak depolarından oluşur. Batıdan itibaren kubbeli ve iki katlı kısım (fodlahane) fırınlı salondur. Yanında tek kubbeli, içinde ocakların yer aldığı mutfak kısmı bulunur. Bu salona bitişik doğuya doğru uzanan üç kübbeli büyük salon, yemek yenilen yerdir. Bu bölümün önünde ana girişe açılan sütunlara oturan üç bölümlü revaklı bir mekân vardır. İmaretin, fırın ve aşhane (mutfak) kısmı giriş kapıları, ahşap kaplı sedefkari tezniyatla işlenmiş saçaklı örtü ile kaplıdır. Taş ve tuğla dizileri halinde inşa edilmiş binanın, kubbelerinde aydınlık feneri ve baca-larıyla şekillenir. Bina günümüze gelene kadar çeşitli zamanlarda onarım görmüş ve mekânsal değişikliğe uğramıştır. *Ayasofya Vakıf Tamir Defterlerinde* imaretin geçirdiği onarımlarla ilgili kayıtlar yer alır. Buna göre; imaret binası, 1777, 1871, 1884, 1893'te onarım görmüştür.

- I. Mahmud Dönemi'nde imaretin çürüyerek kullanılamaz duruma gelen fodlar fırınlar, pilav ve zerde pişirilen kazan ocakları tamir edilerek yenilenmiş,
- 1824'te Ayasofya İmaretı'nin kurşunları değiştirilmiş, hamur tekneleri, avludaki şadırvan ve aşçı odalarının tamirleri yapılmış,
- 1843'te Ayasofya İmaretı'nin kubbesindeki kurşunlar ve onun altındaki kalaslar değiştirilmiş,
- 1871'de imaretin avlusunda Efka-i Hümâyün Dairesi'nin defter sandıklarını koymak için mahzen tamiri Kostı Kalfa'ya yaptırılmış,
- 1872'de imaretin suyollarının tamiratına 265 kuruş harcadığı vakıf tamir defterinde kayıt düşülmüş,
- 1880'de imaretin içinde yanan kapı yeniden yapılmış,
- 1883'te ocaklar tamir görmüş,
- 1885'te ekmekçilerin konaklaması için odalar eklenmiş,
- 1893'te fodlu fırın ve tonoz kemerlerinin tamiri yapılmış,
- 1907'de eski Hazine Binası, Cornelius Gurlitt'in planlarına göre arşiv binası olarak düzenlenmiş,
- 1908'de imaretin avlusunda evrak mahzeni karşısında veya yakınında bir vakıf odası yapılmış,
- 1920'li yıllardan sonra Vakıflar Müdürlüğü'ne geçen binalar, önce arşiv deposu olarak daha sonra ise Vakıflar Baş Müdürlüğü kurşun ambarı olarak kullanılmış,
- 1947 yılına kadar imaretin revaklı kısmı kapatılarak arşiv belgelerinin saklandığı yere dönüştürülmüş, 1947'den sonra buradaki belgeler Osmanlı Arşivi'ne taşınmış,
- 1959'da Hazine Dairesi onarım görmüş, Hazine Dairesi yanında ve sarnıç üzerine yapılmış, dıştan taş merdivenle ulaşılan, çatısı ve döşemesi tamamen çökmüş ve içine girilemeyen harap ve özellikli hiçbir ana karakter taşımayan bina yıkılmış,
- 1970 yılına kadar İmaret Vakıflar Baş Müdürlüğü'nün kurşun levha hazırlama atölyesi olarak kullanılmış,
- 1979'da Vakıflar Baş Müdürlüğü tarafından Sultanahmet Camii Hünkâr Kasrı'nda bulunan Halı Müzesi nin imarete taşınması kararlaştırılmış,
- 1979'da kurulan Kültür ve Turizm Bakanlığı Döner Sermaye İşletmesi Merkez Müdürlüğü DÖSİM, İmaretin revaklı kısmında ofis olarak kullandığı mekânları 2005'te boşaltılmıştır.

2006 yılına kadar da Vakıflar Bölge Müdürlüğü'nün kurşun, kalas ve hırdavat deposu olarak kullanılmıştır

Tarihî binanın nemden çürüyerek hasar görmesinin önlenmesi için kapsamlı bir restorasyon çalışması başlatılmış ve Vakıflar Genel Müdürlüğü tarafından 2006 yılında ihale açılmıştır. Kurşun Ambarı olarak faaliyeti sürdüren yapı; restorasyon çalışmalarıyla yeniden kullanılabilir mekânlara dönüştürülerek, müze fonksiyonu kazandırılması amaçlanmıştır. Bu amaçla; Ayasofya İmaretı restorasyon Uygulama çalışmaları 05 Aralık 2006 tarihinde başladı.

Ayasofya İmaretinin Geçirdiği Restorasyon Süreci (2006 – 2007)

İmaret binasının 1948'den itibaren gerçekleştirilen restorasyonlardan kaynaklanan tahribat uzmanlarca tanımlandı. Onarımlarda kullanılan çimento, beton, betonarme vb. malzemelerin binanın duvarlarında yüzeyde çiçeklenmeler, kabarmalar, dökülmeler, malzeme kayıplarına sebep olduğu saptandı. Ağaç kökleri ve bitkiler duvarda gelişimine devam ederek, yapıya zarar verdi. Duvarlarda yıkılmalara ve rutubete neden oldu. Baca camlarının kırılması nedeniyle kubbelerden sızan suların rutubeti artırdığı gözlemlendi. Çatılardan su sızıntılarından kaynaklanan hasarlar ve görüntü kirliliği yarattı. Onarım sonrası kişisel ve kurumsal amaçlara göre verilen işlevlerden kaynaklanan sorunlarda özgünlüğünün bozulmuş olduğu belirlendi. Özellikle DÖSİM zamanında binaya yeni ekler, donanımların yapılması bina cephelerine servis hacimleri eklenmesi, iç mekânlarda bölünmeler, asma katlar, WC, elektrik, su, ısıtma tesisatı vb. eklerin binanın özgünlüğünü bozmuş olduğu gözlemlendi. İklimsel etkenler, binaların üst örtü, duvar doluluk ve boşluklarındaki yapısal hatalar ve bozulmalar ile birleşerek önemli tahribata neden olduğu belirlendi. Özellikle iç mekân duvarlarındaki bitkisel oluşumlar, tuzlanma, tabakalaşma, kopma, ufalanma tahribatları ortaya çıkmıştır. Ayasofya İmaretini restorasyon öncesi işlevsiz, bakımsız koşulları iklimsel etkenlerle birleşerek yapıya zarar vermişti. Ayasofya İmaretini restorasyon uygulama kararları, onaylı rölöve, restitüsyon, restorasyon projeleri ve raporları eşliğinde, Danışma Kurulu, Vakıflar Bölge Müdürlüğü kontrolörleri, ve NİK İnşaat Ticaret Limited Şirketi yetkililerince restorasyonda uygulanacak koruma yöntemleri titizlikle ele alındı. Elde edilen yeni veriler, Vakıflar Bölge Müdürlüğü Arşivi, Encümen Arşivi ve üniversite kütüphanelerindeki bilgi, belgeler, İmarete ilişkin makale, kitap, tez vb. gibi kaynaklar araştırılarak uzmanları tarafından müdahale yöntemleri belirlendi. Bazı kararlar değiştirilerek, yeniden İstanbul Koruma Kurulu'na sunulularak onay istendi. Gelen onaya göre uygulamaya geçildi. Restorasyon çalışmaları sırasında uluslararası koruma kriterleri dikkate alınarak, imaret binasına verilecek yeni müze işlevinin gerektirdiği müdahaleler, binanın özgünlüğünü ve bütünlüğünü sürdürülebilir tarzda yürütüldü. Uygulama sırasında kararlar çeşitli kez yeniden ele alındı.¹

Uygulanan Koruma, Yenileme ve Sağlama Yöntemleri

Ayasofya İmaretini restorasyon çalışmaları; Ayasofya İmaretini'nin plan kesit ve cepheleri total station araçları ile ölçülerek restorasyon, restitüsyon hazırlandı. Son işlevleri sırasında eklenen, ahşap yer ve duvar kaplamaları, fayanslar, perdeler, radyatörler, elektrik tesisatına ilişkin aydınlatma elemanları, kablo vb. gibi ekler kaldırıldı. Bazı mekânlarda yapılan bölüntüler, asma katlar, eklenen hacimler, kaldırıldı, doldurulmuş pencereler, kapılar açıldı. Restorasyon çalışmaları sırasında; koruma politikası kapsamında; temizlik, ayıklama, bütünlüme, sağlama, yenileme, koruma yöntemlerine verilen kararlar doğrultusunda uyuldu. Alan çalışmalarının verileri, imaretin tarihsel özellikleri dikkate alınarak, raspa işlemlerinin, sondajların, kazıların ve ayrıntılı analitik çalışmaların tamamlanmasından sonrasında uygulama çalışmalarının yol haritası belirlendi.

- İstanbul depremlerinin İmaretin kubbelerinde neden olduğu çatlaklar kapatıldı.
- Ayasofya İmaretini'nin çatıdan gelen nem, sıva dökülmelerine sebep olduğundan kubbeler yeniden restore edildi. Kubbelerindeki kurşun kaplamalar tümüyle yenilendi. 4 adet mevcut bacaların (8x4=32 adet) pencere kısımlarındaki boşluklar içten galvanizli kafes telle kapatıldı. 4 adet baca içi açılır kapanır paslanmaz metalden camlı havalandırma menfezi imalatı yapıldı.
- Ahşap çatılar sökülerek emprenyeli ahşap ile yeniden yapıldı ve üzerlerine keçe serildi.
- Kubbelerde, kemer bileşenlerinde kırık, çatlak gibi yapısal hasarlar giderildi. Kubbelerin kurşun örtüsü yeniden yapıldı.
- Kubbelerdeki alemler yenilendi.
- Harç ve tuğlaların içerikleri araştırılarak, laboratuvar ortamında eski aslına uygun yer ve tuğlalar üretilerek yerine kondu.
- Tüm binanın, iç mekân yüzeylerinde çimento sıva ve duvar derzlerindeki çimento harç raspa edildi. Horasan harcı ile sıva ve derzleme yapıldı.
- Binanın iç duvar cephelerinde değişik zamanlarda çimento ile yapılmış yeni sıvalar kazınarak yerinden çıkarıldı, horasan harcı ile yeniden sıvandı.
- Duvarların hemen hemen tamamında yüzeyde dökülen yerler onarıldı.
- Duvardan gelen nemin önlenmesi için; duvarlardaki derz boşalmaları ve su giderlerinin deforme olması nedeniyle müdahale edildi.
- Duvarlardaki çürümüş ahşap hatılların yerine yenileri yerleştirildi.
- Taşıyıcı özelliğini önemli ölçüde yitirmiş duvar taşları yenileri ile sağlama yapıldı.
- Düşme tehlikesi bulunan kopacak ve kopmuş parçacıklar yerlerinde sağlama yapıldı.
- Önemli oranda korozyona uğramış metal aksam değiştirildi.
- Kurşun koruyucusunu kaybetmiş metal-kâgir birleşim noktalarına yeniden kurşun akıtıldı.
- Yapı içinde çeşitli mahallerde özgün olmayan mimari unsurlar ortadan kaldırıldı.
- 2007 yılında imaret ana binasının doğu tarafındaki ana girişte, sütunlar arasına oturan üç bölümlü sonradan kapatılan revak açıldı. Kültür Bakanlığı Dösim'in hediye olarak kullanılan bölümler, wc'ler yıkıldı.
- Yok olmuş söveler, tepe penceresi içlik ve dışlıkları, ahşap pencere doğramaları, ahşap pencere kapakları, ahşap korkuluklar yeniden yapılarak yerine takıldı.
- İmaretin cephesinde pencere parapet hizasına kadar olan toprak/moloz dolgu, yağmur suyu kaynakları kesildi.
- Pencerelerin kasnakları yenilendi. Pencerelerdeki ısı kaybının önlenmesi için iç duvar yüzeyine pimli açılır kapanır 4 mm kalınlığında cam takıldı. 3 pencerede bulunan 6 kanat demir kepeng söküldü, tamiri yapılarak tekrar montajı yapıldı. 3 pencere ise aslına uygun olarak yeniden üretildi. 6 kanat demir kepeng imalatı ve montajı yapıldı. Pencere boşluklarında bulunan ahşap gergiler yenilendi.
- Depo kısmında bulunan mevcut kemerlerin kilit kısmının yaklaşık 2 cm kadar kayma yaptığı kubbe merkezlerine kadar desteklenerek sökülerek, yeniden imalatı yapıldı.
- 2. dönem eki olan kapı saç ve demir olarak yeniden imalatı yaptırıldı.
- Klimaların su, drenaj tesisatı ve kanalları yapıldı.
- Galeri 1 ve 3 e inen yağmur oluğu söküldü. Yeni oluk zeminden iç avlu kanalına bağlandı.

- İmarete su, elektrik, hırsız, yangın alarm tesisatları için mevcut kanallar, depolar yeniden düzenlendi.
- Zeminde ortaya çıkan muhtes zemin çukuru dolduruldu. Kompaktör ile sıkıştırıldı.
- III. Ahmed Çeşmesi'ne bakan büyük ve anıtsal giriş kapısı barok üslubunun İstanbul'daki en güzel örneklerinden biridir. Tezyinatın saçak altı dekorları, önceki tamirler sırasında değıştiği saptandı. Tezyinat tekrar onarıldı, varakla restore edildi.
- Ayasofya Aşhane-imare ile müştemalatında olan ambarın kitabelerinden manzum olanlar devrin şairlerinden Ni'metullah Efendi'ye aittir. Yazılar ise Dârüssaâde Ağası, Hazinedar Beşir Ağa'ya aittir. Bu kitabeler yeniden onarıldı.

Mevcut alemlerin ve kitabeler altın varak yapıldı.

- Fırın cephesindeki taşıyıcı taşların niteliklerini yitirmeleri nedeniyle çürüyen kısımlar, yeni taşlar ile sağlamlaştırıldı.
- 2. fırın cephesinin bacalarıyla olan bağlantısını sağlayan ahşap hatıllar yenilendi. Ahşap hatılların duvar ile bağlantıları sağlandı.
- İç avlu duvar yönünde bulunan mevcut fırına ayrılmış olan ön cephesi sökülerek yeniden örüldü, ahşap hatıllar yenilendi ve baca ile ilişkisi kuruldu.
- Eski erzak ambarına yapılan ek odalar yeniden tasarlandı.
- İmaret avlusunun altından başlayıp Topkapı Sarayı'na doğru devam eden 6. yüzyıl bir Bizans sarnıcının girişi bulunarak, sarnıça uzmanlar eşliğinde girilerek inceleme yapıldı, karar gereği sarnıç girişi kapatıldı. Sarnıç kapağı ve duvarı temizlendi. Ortaya çıkan veriler belgelendi ve üzerleri yeniden örtüldü.

Dış cephedeki taşlardaki bozulmalar düzeltildi. Taş kaplamalarda nemin yarattığı kirlilik temizlendi. Mermer tütleme ve sağlamlaştırma çalışmaları yapıldı. Ayasofya payandası avlu cephesine bakan yüzeyi temizlendi. Dış cephenin taş örgüsündeki bozulmalar kimyasal kullanmadan su ile temizlendi. Temizlenen taş yüzeylere koruyucu bir uygulama yapılmadı.

- Zeminden gelen nemin önlenmesi için binanın çevresinde drenaj kanalları açıldı.
- Ayasofya Hazine Dairesi'ne inen merdiven temizlendi. Çelik döşeme ve çelik taşıyıcı merdiven imalatı yapıldı, antipas ile boyandı ve üstüne metal, camdan koruyucu kapak yapıldı.
- Bodrum zemininin aşırı rutubetli olması nedeniyle horasan harcı ile altıgen klasik taban tuğla döşeme yapıldı.
- Mevcut ahşap revakların üzerine membran (p300) ile izolasyon yapıldı ve keçe serildi.
- Arka avlunun içinde bulunan toprak fazlası alınarak, temizliği yapıldı. Avlu yeniden yeşillendirildi.
- Arka avlu cephesine bakan muhtez duvar, sökülerek mevcut kapı boşluğu açıldı.
- Arka kapının üst duvarları kiremit ile örtüldü. Arka avlu ahşap kapı doğraması yapıldı.
- Avluda bulunan mevcut moloz taş duvar tamamlandı, onarıldı, harpuştasındaki çimento derzleri sökülüp, horasan harcıyla yeniden yapıldı. Arka avlu duvarların temizlik ve tamiratları yapıldı. Arka avlu toprağı sıkıştırılarak, üstüne kum serilerek, horasan harcı ile altıgen klasik taban tuğla döşeme yapıldı.
- Arka avlu drenaj hattı, ana avlu drenaj hattına bağlandı. Avlu bahçe düzenlemesi
 - Öncelikle imarete yapısal anlamda zarar veren bu ekler, kalıntılar kaldırıldı. Nitelsiz yapı ve yapı elemanı parçaları, inşaat molozları gibi gereksiz dolgular, kalıntılar ortadan kaldırıldı. Kalıntılar altında kalan tarihsel bahçe öğeleri ortaya çıkarıldı.
 - Bina dışındaki kablo yığınları en aza indirildi, yeni hatlar kablo kanallarından çekilerek dağıtıldı. Ana elektrik hattı kazılarak ve kapatıldı.
 - İç avluda otlar, fundalar vb. gibi bitkilerin yarattığı çevresel bozulmalara müdahale edildi. Çim döşendi.
 - Tarihsel bahçe öğelerinin malzeme ve tekniği ile uyumlu olması dikkate alındı.
 - İmaretin yeniden müze olarak işlevlendirilmesine bağlı ziyaretçilere geçiş alanları, iç yaya yolları düzenlendi.

Restorasyon sırasında; bütünleme, özgün parçanın benzeri metin, çizim, fotoğraflardan, diğer benzer yapılardan yararlanılarak yeniden imal edildi. Tümü ile yok olmuş yapı elemanları ya da bunlara ait bileşenler yeniden imal edilerek yerine yerleştirildi.

Ayasofya İmaret Binası'nın özgün formuna sadık kalınarak yapılan restorasyon çalışmaları 2007 yılının Nisan ayında tamamlandı. 9 Kasım 2006 tarihinde Vakıflar Halı Müzesi için hazırlanan " Tefrişat-Sergileme Projesi", İstanbul Vakıflar Bölge Müdürlüğüne sunuldu. Projede; tarihî binaya müze işlevi kazandırılarak, sergileme, çalışanlar ve ziyaretçilere yönelik mekânlar planlandı, sergi alanları için detaylı iç aydınlatma projesi hazırlandı. Aydınlatma ekibince yumuşak ışık veren özel aydınlatma elemanları, klimalar yerleştirildi.

Ayasofya İmaretı Tefrişat-Sergileme Projesi (2006)

13. yüzyıldan, 19. yüzyıla kadar Türk İslam Medeniyetinin en seçkin özelliklerini taşıyan halıların müzede sergilenmesi için tefrişat proje yapıldı. Konservasyonu yapılan 52 adet tarihi halı ve 59 adet kilim müze yerleşim tasarımı yapılırken binanın fonksiyonelliğinin etkinliği kullanımına uygun binada yapılacak değişimler araştırıldı. Projenin hazırlanma aşamasında mevcut durumu saptama çalışmaları yapıldı. Özellikle binanın yatay yerleşimi, alansal bölünme ve mekânların yaratılması, halıların boyutlarının sergilenmeye uygunluğu araştırıldı. Sergilenecek eserlerin sayı ve nitelikleri mekân dikkate alınarak dijital ortamda yerleştirilerek konumlandırıldı. Sergileme alanına kaç vitrin yerleştirileceği, kaç tane halı sergileneyeceği ön proje aşamasında üç boyutlu çalışmalarla projelendirildi. Üç farklı tarzda hazırlanan projeler Vakıflar Bölge Müdürlüğüne sunuldu. İnteraktif teknoloji ile desteklenen sergi mekânsal olarak üç salona yerleştirildi.

Oluşturulan iş planı çalışma grupları arasında zamansal dağılımlar planlandı. Binayı kullanacak müzeciler, vakıf görevlileri, müze uzmanları, müze planlamacıları, danışmanlar, mimarlar ile birlikte ortak çalışmalar yapıldı. Projenin her aşamasında danışma kurulları ve kontrol ekipleriyle tartışıldı. İş akışı; programlama, tasarım ve uygulama çalışmaları planlama süreci içinde oluşturuldu. Planlama çalışmaları ile mevcut binaların yeniden kullanım alanları; müze ve sergi alanları ayrı ayrı üç galeri olarak kurgulandı. Müze planlama çalışmalarında sergi salonları; avludan geçilerek giriş holü; galeri 1, 2 ve 3 olarak projelendirildi. Selçuklu, Erken Devir Osmanlı ve Klasik Osmanlı Dönemi olarak üç ana gruba ayrılan koleksiyondaki halılar bu üç teşhir salonunda sergilenmesi tasarlandı (Erbay, 2009,233).

Ziyaretçi ve eserler için acil çıkış alanları belirlendi. Binalara müze olarak yeni fonksiyon verilirken; binanın içindeki dolaşım planları yapıldı. Revaklı ön giriş kapısından müzeye giriş yapılarak; bilet satış, güvenlik kısmı buraya yerleştirildi. Salonlarda sergileme tasarımlarında statik ve dinamik gösterim tekniklerine yer verildi. Binada nem ve rutubet sorunları, mekânsal büyüklük dikkate alınarak, özel vitrin içinde sergileme önerildi. 13. 14. ve 15. yüzyıl örneklerinden olan ve birinci derece korunması gereken halılar, özel vitrin içinde sergilenmesi uygun görüldü. 12 adet duvar vitrini, bilgisayar ortamlarında çizimleri yapılarak, mekâna göre müze planlamacısı ve Vakıflar Bölge Müdürlüğü Müze danışmanı olarak kurumlar arası görevlendirilen Boğaziçi Üniversitesi öğretim üyesi Prof. Dr. Fethiye Erbay tarafından projelendirildi. Dünya standartlarında kabul görmüş, İngiltere, Almanya ve Ja-ponya'daki müzelerde yaygın olarak kullanılan vitrin örnekleri önerildi. Nadir eser kapsamında olan halı koleksiyonu için İngiltere'de Victoria ve Albert Müzesi ve Bri-tish Müzesi'nde kullanılan özel hava akımını kesen vakumlu duvar ve yer vitrinleri önerildi. İngiltere'den getirilen müzeciler ile birlikte önerilen proje tartışıldı.

Ocaklı Salon; 15. ve 16. yüzyıla ait halılar duvar vitrinleri içinde sergilenmesi önerildi.

Fırınlı Salon; 16. yüzyıl ve sonrası, vitrine sığmayan büyük boyuttaki halılar sergilenmesi tasarlandı.

Fırınlı salonun arka kısmından çıkılan üst kat ise Tarihsel Değişim Sergi Alanı olarak tasarlandı. İmaret binasının geçirdiği değişim ve restorasyon çalışmalarının sergi mekânı olarak önerildi. Bu kısımda; restorasyon değişim ve buluntudan çıkanların sergilendiği araştırma ve bilgilendirme ağırlıklı mekân olarak tasarlandı. Sergi salonlarında katlanır platformlar, elektronik aletler, kiokslar, flat ekranlar bilgilendirme ve tanıtım ağırlıklı olarak, mekânsal ve yazılı veriler, etiketlere kadar tüm tanıtım metaryelleri tasarlandı. Mekânın bütün olarak müzeye dönüştürülmesi çevre ile birlikte düşünüldü. Avlu içi düzenlemeler içinde çeşme, sarnıç, yönetim binası ve tek katlı ahşap binaya yeniden fonksiyon verildi.

Yönetim Binası; tek kubbeli 2 katlı bina idari ofis olarak ayrıldı. Tek katlı son dönem yapısı ahşap bina sosyal ihtiyaçlar için önerildi. Ayasofya Kurşun Ambarı ve İmaret Restorasyon Projesi'nde yer almayan ziyaretçi hizmet alanı için wc, kafe ve depo olarak projede yer alması nedeni ile yeniden projelerinin çizilmesi müzecilik çalışmalarının öncelikle planları arasında olması gerektiği savunuldu. Araştırma merkezi, kütüphaneye ve depo alanlarına ihtiyaç olduğu belirtildi. İmaretin arka kapısına yükseltilmiş zemin üstüne mobil olarak hediye eşya reyonu planlandı. Ziyaretçiler için acil çıkışlar, tuvalet yönlendirmeler yanında; engelli ziyaretçiler için ihtiyaç tanımlandı. Müzeye dönüşecek binanın havalandırma, aydınlatma, güvenlik, sergileme koşulları ve idari ofislerle ilgili detaylı profesyonel çalışmalara ihtiyaç vardır. Depolardaki nem değerleri eserin sağlığına uygun oranlarda tutacak, hacim olarak yeterli düzeye üleme yapabilecek ve süreklilik sağlayacak, modern hassas iklimlendirme sistemi kurulması önerildi. Bina tasarımı için fiziksel tasarımlar; ısı, ışık, ses, güvenlik, havalandırma tertibatları ile ilgili düzenlemeler için detaylı teknik projelerin hazırlanması gerektiği gündeme geldi. Eserlerin güvenliği açısından, binaların içindeki ziyaretçi ve hava sirkülasyonu dikkate alınarak planlama yapıldı. Müzelerde eserlerin büyük bir bölümünün yer aldığı depolar, iklim koşullarının periyodik olarak kontrol edilmesi, mevsim geçişleri ile gece-gündüz arasındaki bağıl nem ve sıcaklık dalgalanmasının engellenmesi, atmosferde yayılan zararlı gazların tahribinden korunması gibi bozulmaya yol açan temel faktörler belirli aralıklarla kontrol edilmesi gerektiği uzmanlarca rapor edildi. Müzelere erişim sağlanması açısından halkın kültürel ve psikolojik çekimserliğine yönelik etkileri ortadan kaldıracaktır. Bunun için geçici sergiler ve etkinlikler için daha fazla mekâna ihtiyaç olduğu belirtildi.

Restorasyon ve müze projeleri ile Ayasofya İmaret Binası yeniden hayat buldu. Ayasofya İmaret Binası tarihi doku yeniden canlandırılmak amacı ile müzeye dönüştürülmeden ön müze projesi kapsamında küratörlüğünü Fethiye Erbay'ın yaptığı uluslararası halı sergisi ile halkla buluştu.

Sonuç

2010 yılında "*Müze Teşhir Tanzim Uygulaması*" yapılarak, 15 Kasım 2013 yılında Halı Müzesi olarak açıldı.

46 adet halı ve seccade, kronolojik sırayla ve desen gruplarına göre üç galeride sergilenmektedir. Beylikler Dönemi Osmanlı Dönemi ve Uşak yöresine ait halı ve seccade örnekleri izleyici ile geç de olsa buluştu. Günümüzde Ayasofya İmaret Binası ve içindeki eşsiz halı koleksiyonun sürekliliği açısından zamanın yaratacağı tahribat ve bozulmaların önlenmesi gerekir. Ortamın sıcaklığı, bağıl nemi, ışığı ve hava kirlilik oranının sürekli kontrol altına tutulması, önleyici koruma çalışmaları yürütülmelidir. Fiziki ve teknolojik güvenlik sistemleri ile eserler kadar çalışanların ve ziyaretçilerinde güvenliğine özen gösterilmelidir. Çağdaş müzecilik bağlamında özgün koruma teknikleri müzeyi sürdürülebilir kılacaktır. Ayasofya İmaret Binası müze olarak yeniden açılması gelecek kuşaklara bırakılacak önemli bir projedir.

Dipnotlar

1 Rölöve, restitüsyon, restorasyon, müze tefriş ve sergileme projeleri NİK İnşaat Ticaret Limited Şirketi tarafından hazırlandı.

Kaynakça

Akgündüz, Ahmed Said Öztürk ve Yaşar Baş, *Üç Devirde Bir Mabet Ayasofya Kitabı*, Osmanlı Araştırmaları Vakfı Yayınları, İstanbul 2012.

Erbay, Fethiye, *Ayasofya İmaret Binasını Müzeye Dönüştürme Projesi*, T.C. Başbakanlık İstanbul Vakıflar Bölge Müdürlüğü Sunum İstanbul 16 Nisan 2007.

-----, *Müze Yönetimini Kurumsallaştırma Çabası (1984-2009), Ayasofya İmaret Binasını Müzeye Dönüştürme Projesi*, Mimarlık Vakfı Enstitüsü, 2009.

-----, "Tarihi Vakıf Kilim ve Halılar Uzmanlarıyla Buluştu", *Bahariye Sanat Gazetesi*, S. 7, Ağustos 2007, s.16.

Erbay, Nuri Özer, *Ayasofya İmaret Binası Teknik Raporu* (İnşaat ve Abide Şube Müdürlüğü için hazırlandı, 2006.

Eyice, Semavi, İstanbul'da Sultan I. Mahmud Çeşmesi: *Yok Olan Bir Sanat Eseri*, JTS (1982), (1984), s. 119, rs. 16-19.

-----, "Ayasofya", *İslam Ansiklopedisi*, C. IV, s. 212. Yücel, Erdem, *Ayasofya Müzesi*, İstanbul 1986, s. 32.

"Ayasofya İmaret" *Diyanet İslam Ansiklopedisi*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, <http://www.diyanetislamansiklopedisi.com/ayasofya/> 30 Kasım 2014.

<http://nedirler.com/tarihi-eserler-a/ayasofya-imareti-nerede-tarihi-mimari-ozellikleri-hakkinda-bilgi.html>.

<http://www.haberler.com/hali-muzesi-acildi-5312071-haberi/gundem-haber-10004>.

<http://www.msxllabs.org/forum/osmanli-imparatorlugu/312968-osmanli-kurumlari-imaret.html#ixzz-3KUuGA35W/30> Kasım 2014.

<http://www.msxllabs.org/forum/osmanli-imparatorlugu/312968-osmanli-kurumlari-imaret.html/30> Kasım 2014.

<http://nedirler.com/tarihi-eserler-a/ayasofya-imareti-nerede-tarihi-mimari-ozellikleri-hakkinda-bilgi.html/30> Kasım 2014.

<http://www.fizan.net/ayasofya.html/30> Kasım 2014.

<http://www.haberler.com/hali-muzesi-acildi-5312071-haberi/30> Kasım 2014.